تجارت جهان

شماره: ۲۵۵
چهارشنبه ۱۴۰۵/۰۹/۰۴

info@Tejarate.cc
www.Tejarate.cc

سال هفتم/ ۴صفحه

قطب مرزی مشترک

۳

ایمن‌سازی منطقه آزاد ارس

۲

چگونه مدیریت کبیری فضاهای فرهنگی جزیره را زنده کرد

فرهنگ زنده کیش

۳

رسانه و مشارکت مدنی در منطقه آزاد انزلی

۴

مناطق آزاد در عصر داده

دبی، ۲۳ نوامبر ۲۰۲۶ - شیخ احمد بن سعید آل مکتوم، رئیس هیئت‌مدیره قدرت دبی مناطق اقتصادی یکپارچه (DIEZ)، قمه «محور آینده رشد» را افتتاح کرد؛ رویدادی که همزمان با سی‌امین سالگرد تأسیس منطقه آزاد فرودگاه دبی (DAFZ) برگزار شد و بیش از ۳۰۰ شرکت‌کننده، از جمله ۲۷ سخنران، مقامات دولتی، رهبران کسب‌وکار و سرمایه‌گذاران را گرد هم آورد.

ریل‌های آزاد کلمبیا

در ماه مارس ۲۰۲۶، دولت کلمبیا با صدور فرمان ۲۱۶، چارچوب تازه‌ای برای مناطق آزاد دائمی ویژه پروژه‌های ریلی ایجاد کرد. این تصمیم، که اصلاحیه‌ای بر مقررات مناطق آزاد سال ۲۰۱۶ محسوب می‌شود، به شرکت‌های دارنده قراردادهای امتیاز، مشارکت عمومی-خصوصی یا مجوزهای زیرساختی اجازه می‌دهد کل «منطقه ریلی» پروژه خود را به‌عنوان منطقه آزاد اعلام کنند؛ حتی اگر قطعات مختلف آن از نظر فیزیکی پیوسته نباشند.

مهم‌ترین نوآوری، استثنایی بر اصل انحصار است. قطارها و واگن‌های این مناطق می‌توانند روی شبکه ملی راه‌آهن حرکت کنند و خدمات حمل‌ونقل را خارج از محدوده اعلام‌شده ارائه دهند. این انعطاف، که پیش‌تر به‌دلیل محدودیت‌های سنتی مناطق آزاد تقریباً غیرممکن بود، عملیات واقعی یک سامانه ریلی را ممکن می‌سازد. در مقابل، تعهدات سرمایه‌گذاری مشخص شده: حدود سه میلیون و دوازده هزار واحد ارزش مالیاتی (تقریباً ۱۵۸ میلیارد پزو) برای پروژه‌های امتیاز یا مشارکت، و حدود نهصد هزار واحد برای پروژه‌های دارای مجوز، به‌همراه ایجاد حداقل ده شغل مستقیم و بیست‌وپنج شغل مرتبط در سه سال نخست.

مزایای مالیاتی کلاسیک مناطق آزاد نرخ ۲۰ درصدی مالیات بر درآمد، معافیت یا تعویق عوارض گمرکی و مالیات بر ارزش افزوده اکنون به بازسازی و توسعه شبکه ریلی نیز تعلق می‌گیرد. هدف اعلام‌شده، کاهش هزینه‌های لجستیکی، تقویت حمل‌ونقل ترکیبی و احیای سیستمی است که دهه‌ها در سایه جاده‌محوری قرار گرفته بود.

۳

معطلی واردات موبایل آزاد

با وجود تعیین سقف ۸۰ میلیون دلاری و تخصیص سهمیه به فعالان هفت منطقه آزاد، فرایند واردات هنوز به مرحله ترخیص و عرضه رسمی نرسیده است. دلیل اصلی این تأخیر، معطلی در تخصیص ارز و صدور کد ساتا از سوی بانک مرکزی است. هرچند واردات با ارز شخصی یا دیگران ممکن است، اما مجوز عرضه رسمی همچنان صادر نشده است.

تحول مناطق آزاد اروگوئه

مناطق آزاد اروگوئه به‌تدریج از مدل سنتی به سمت برج‌های اداری مدرن مانند WTC پونتا دل استه حرکت کرده‌اند. با اعمال حداقل مالیات و الزامات substance، مزایای مالیاتی قبلی محدودتر شده و جذابیت صرف مالیاتی کاهش یافته است. در نتیجه رقابت این مناطق اکنون بیشتر بر پایه انرژی ارزان، جذب استعداد و کیفیت زیرساخت‌ها متمرکز شده است.

توسعه مناطق تجارت آزاد

فعالیت‌های تولیدی جدید در مناطق تجارت خارجی موجود مانند پورتوریکو، میسوری و نبراسکا در حال تأیید است و نشان‌دهنده رونق استفاده از مزایای گمرکی و مالیاتی این مناطق برای تولیدکنندگان است. همزمان در جزایر ماریانای شمالی، لایحه‌ای برای ایجاد سریع‌تر مناطق تجارت آزاد تصویب شده که می‌تواند مسیر جذب سرمایه‌گذاری و تنوع اقتصادی را هموار کند. این روند حاکی از تلاش هماهنگ برای تقویت تولید و تجارت در مناطق تحت نفوذ آمریکا است.

ایمن‌سازی منطقه آزاد ارس

در کرانه شمالی رود ارس، جایی که مرز ایران با جمهوری آذربایجان و ارمنستان به هم می‌رسد و منطقه آزاد تجاری-صنعتی ارس در حال تبدیل شدن به یکی از مهم‌ترین گره‌های صنعتی و ترانزیتی شمال غرب کشور است، عملیات لایروبی مسیل‌ها آغاز شده است. این اقدام که از حدود یک هفته پیش از اعلام رسمی توسط مدیریت شهری و روستایی معاونت عمران و زیربنایی سازمان منطقه آزاد ارس شروع شده، نه یک پروژه عمرانی معمولی، بلکه پاسخی پیشگیرانه به تهدید سیلاب‌هایی است که می‌تواند زیرساخت‌های صنعتی، جاده‌ها و واحدهای تولیدی را تهدید کند.

ابراهیم سلامی، معاون عمران و زیربنایی سازمان، در گزارش رسمی اداره کل روابط عمومی و امور بین‌الملل منطقه آزاد ارس اعلام کرد که عملیات لایروبی مسیل‌های مسیر پارک کوهستان و مسیل‌های واقع در فازهای صنعتی با هدف افزایش آمادگی منطقه در برابر تکرار سیلاب در حال انجام است. او تأکید کرد که پاکسازی و بازگشایی مسیر آب می‌تواند از وارد آمدن خسارت به ابنیه، جاده‌ها و کارخانه‌های مستقر در این محدوده جلوگیری کند یا دست‌کم میزان خسارت‌های احتمالی را کاهش دهد. سلامی همچنین یادآور شد که هرچند مطابق قانون، لایروبی مسیل‌های خارج از محدوده شهر بر عهده اداره آب است، سازمان منطقه آزاد ارس با هدف صیانت از زیرساخت‌ها و واحدهای مستقر، این کار را در محدوده‌های مورد نیاز خود دنبال کرده است.

این خبر در پس‌زمینه جغرافیایی خاصی معنا پیدا می‌کند. منطقه آزاد ارس با وسعتی قابل توجه در حاشیه رود ارس و در شهرستان جلفا قرار دارد و فازهای صنعتی آن میزبان واحدهای تولیدی متعددی است که اشتغال، صادرات و زنجیره ارزش منطقه‌ای را تغذیه می‌کنند. مسیل لیوارجان، که در اسناد مناقصه‌ای سازمان نیز به‌عنوان یکی از مسیرهای کلیدی در محدوده فازهای صنعتی ذکر شده، بخشی از همین شبکه زهکشی طبیعی است. رسوب‌گذاری، انباشت نخاله و انسداد تدریجی این مسیل‌ها در سال‌های گذشته، ظرفیت عبور آب را کاهش داده و خطر سرریز به سمت مناطق صنعتی را افزایش داده است. عملیات فعلی در واقع ادامه منطقی تلاش‌هایی است که سازمان برای مدیریت رواناب‌ها و کنترل مخروط‌افکنه‌ها دنبال می‌کند؛ از جمله پروژه ساماندهی مخروط‌افکنه گلفرج که با پیشرفت فیزیکی حدود ۴۹ درصد و اعتباری بالغ بر ۱۲۰۰ میلیارد ریال از سال ۱۴۰۳، هدف هدایت سیلاب‌ها به مسیل‌های پذیرنده مناسب و حفاظت از گلخانه‌ها، نیروگاه سیکل ترکیبی و سایر زیرساخت‌های اقتصادی را دنبال می‌کند.

از منظر تحلیلی، این لایروبی صرفاً یک اقدام فنی نیست. منطقه آزاد ارس در سال‌های اخیر به‌عنوان صنعتی‌ترین منطقه آزاد کشور مطرح شده و تلاش دارد از نقش سنتی «دروازه واردات» به پایگاه تولید صادرات‌محور و هاب لجستیک خشکی‌محور تغییر کند. سرمایه‌گذاری‌های جدید در فولاد، پالایشگاه، لجستیک مرزی و گردشگری، همگی به امنیت فیزیکی زیرساخت‌ها وابسته‌اند. سیلاب می‌تواند نه تنها خسارت مستقیم مالی وارد کند، بلکه اعتماد سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی را متزلزل سازد و زنجیره تأمین را مختل کند. در منطقه‌ای که همزمان با سه کشور همسایه مرز مشترک دارد و بخشی از کریدورهای شمال-جنوب و قفقاز محسوب می‌شود، پایداری عملیاتی واحدهای صنعتی به معنای حفظ موقعیت رقابتی ایران در تجارت منطقه‌ای است.

سبک مدیریت این پروژه نیز قابل توجه است. سازمان منطقه آزاد ارس به‌جای انتظار برای اقدام دستگاه‌های مسئول قانونی، خود وارد عمل شده است. این رویکرد «پیشگیرانه و مسئولیت‌پذیر» در مناطق آزاد، جایی که سرعت تصمیم‌گیری و حفاظت از سرمایه‌گذاری‌های خصوصی اهمیت حیاتی دارد، منطقی به نظر می‌رسد. با این حال، این اقدام پرسش‌هایی نیز مطرح می‌کند: آیا هماهنگی پایدار با اداره آب و سایر نهادهای ذی‌ربط برای لایروبی‌های دوره‌ای و نگهداری بلندمدت برقرار خواهد شد؟ آیا برنامه‌ای برای پایش مداوم رسوب‌گذاری و طراحی کانال‌های انحرافی دائمی‌تر وجود دارد؟ و آیا اعتبارات تخصیص‌یافته برای چنین عملیات‌هایی با رشد سریع فازهای صنعتی همگام خواهد بود؟

از دیدگاه اقلیمی و هیدرولوژیک نیز موضوع اهمیت دارد. شمال‌غرب ایران در سال‌های اخیر شاهد نوسانات بارشی و رخدادهای شدیدتر سیلاب بوده است. مسیل‌هایی مانند لیوارجان که از دامنه‌های کوهستانی به سمت اراضی صنعتی سرازیر می‌شوند، در صورت انسداد می‌توانند به سرعت به کانال‌های تخریب‌کننده تبدیل شوند. لایروبی فعلی، با افزایش ظرفیت آبگذری، زمان واکنش سیستم را افزایش می‌دهد و فرصت مدیریت بحران را بیشتر می‌کند. این امر به‌ویژه برای واحدهای صنعتی که توقف تولید حتی برای چند روز می‌تواند زیان‌های قابل توجهی به همراه داشته باشد، حیاتی است.

در سطح وسیع‌تر، این عملیات بخشی از الگوی بزرگ‌تری است که در مناطق آزاد ایران دیده می‌شود: تلاش برای تبدیل تهدیدهای طبیعی به فرصت مدیریت ریسک و نمایش توان حاکمیتی. در حالی که پروژه‌های بزرگ‌تر مانند توسعه مرکز لجستیک مرزی، جاده اوراسیا و واحدهای صنعتی جدید توجه رسانه‌ها را به خود جلب می‌کنند، کارهای کمتر دیده‌شده‌ای مانند لایروبی مسیل‌ها در واقع زیربنای پایداری همان پروژه‌ها هستند. بدون زهکشی مناسب، هیچ کارخانه و هیچ انباری در برابر طبیعت ایمن نیست.

عملیات لایروبی مسیل‌های مسیر پارک کوهستان و فازهای صنعتی ارس، از جمله مسیل لیوارجان، نشان‌دهنده درک عملیاتی مدیران منطقه از پیوند میان زیرساخت فیزیکی، امنیت سرمایه‌گذاری و توسعه پایدار است. این اقدام کوچک در مقیاس کل منطقه، اما بزرگ در پیامدهایش، یادآور این نکته است که در مناطق مرزی و صنعتی، آمادگی در برابر سیلاب دیگر یک انتخاب نیست؛ بلکه شرط بقای اقتصادی است. موفقیت این پروژه نه فقط در حجم خاکبرداری یا طول مسیر لایروبی‌شده، بلکه در تداوم نظارت، هماهنگی نهادی و ادغام آن در برنامه‌ریزی بلندمدت توسعه منطقه آزاد ارس سنجیده خواهد شد. منبع اصلی این گزارش، اعلام رسمی معاون عمران و زیربنایی سازمان منطقه آزاد ارس است که از طریق پایگاه اطلاع‌رسانی رسمی این سازمان منتشر شده است. ■

قطب مرزی مشترک

در استان نوسا تنگارا تیمور (NTT) اندونزی، طرح ایجاد منطقه آزاد تجاری مشترک (FTZ) با تیمور شرقی از مرحله ایده به آماده‌سازی فنی رسیده است. فرماندار ملکی لاکالنا این پروژه را فرصتی استراتژیک می‌داند تا مرز مشترک دو کشور را از خط جدایی به مرکز رشد اقتصادی تبدیل کند؛ جایی که تجارت، سرمایه‌گذاری و رفاه محلی دست به دست هم دهند.

دولت استانی هدف گذاشته تا مطالعات پیش امکان سنجی، جمع‌آوری داده‌های پایه، تعیین محدوده جغرافیایی، طراحی مدل اقتصادی و شناسایی نیازهای زیرساختی را تا پایان سال جاری یا حداکثر سال آینده تکمیل کند. این کار نیازمند تصویب نهایی دولت مرکزی است، زیرا ایجاد منطقه آزاد تجاری به اختیارات ملی و توافق‌های بین‌المللی وابسته است. سه شهرستان مرزی بلو (با پتانسیل بالاتر و وجود پست مرزی موتاآین)، تیمور تنگاه اوتارا و مالاکا در کانون توجه قرار دارند. کالاهای محلی مانند دام، بادام‌هندی، قهوه، جلبک دریایی و پارچه‌های سنتی قرار است با ارزش‌افزوده در همین منطقه فرآوری شوند تا اشتغال و درآمد ساکنان افزایش یابد.

طرف تیمور شرقی نیز واکنش مثبت نشان داده و مذاکرات درباره تشکیل تیم فنی مشترک و تهیه نامه قصد (Letter of Intent) جریان دارد. تحلیل‌گران محلی هشدار می‌دهند که موفقیت طرح در گرو رفع چهار چالش ساختاری است: کاهش هزینه‌های مبادله، ساده‌سازی بوروکراسی، تقویت لجستیک و ظرفیت‌سازی نهادی. بدون این‌ها، خطر آن وجود دارد که رشد اقتصادی تنها برای عده‌ای محدود بماند و جوامع مرزی تماشاگر باقی بمانند.

این تلاش در حالی صورت می‌گیرد که در منطقه لانکانگ-مکونگ (شامل تایلند، لائوس، ویتنام و چین) نیز کارگاه‌های منطقه‌ای به میزبانی مؤسسه مکونگ برای تقویت مناطق ویژه اقتصادی به‌عنوان موتور رشد برگزار شده است. هر دو تجربه نشان می‌دهد آسیای جنوب‌شرقی در حال بازتعریف مرزها از مانع به پل اقتصادی است؛ آزمونی که اگر با شفافیت و مشارکت محلی پیش برود، می‌تواند الگویی برای توسعه متوازن منطقه‌ای شود ■

ریل‌های آزاد کلمبیا

در ماه مارس ۲۰۲۶، دولت کلمبیا با صدور فرمان ۲۱۶، چارچوب تازه‌ای برای مناطق آزاد دائمی ویژه پروژه‌های ریلی ایجاد کرد. این تصمیم، که اصلاحیه‌ای بر مقررات مناطق آزاد سال ۲۰۱۶ محسوب می‌شود، به شرکت‌های دارنده قراردادهای امتیاز، مشارکت عمومی-خصوصی یا مجوزهای زیرساختی اجازه می‌دهد کل «منطقه ریلی» پروژه خود را به‌عنوان منطقه آزاد اعلام کنند؛ حتی اگر قطعات مختلف آن از نظر فیزیکی پیوسته نباشند.

مهم‌ترین نوآوری، استثنایی بر اصل انحصار است. قطارها و واگن‌های این مناطق می‌توانند روی شبکه ملی راه‌آهن حرکت کنند و خدمات حمل‌ونقل را خارج از محدوده اعلام‌شده ارائه دهند. این انعطاف، که پیش‌تر به‌دلیل محدودیت‌های سنتی مناطق آزاد تقریباً غیرممکن بود، عملیات واقعی یک سامانه ریلی را ممکن می‌سازد. در مقابل، تعهدات سرمایه‌گذاری مشخص شده: حدود سه میلیون و دوازده هزار واحد ارزش مالیاتی (تقریباً ۱۵۸ میلیارد پزو) برای پروژه‌های امتیاز یا مشارکت، و حدود نهصد هزار واحد برای پروژه‌های دارای مجوز، به‌همراه ایجاد حداقل ده شغل مستقیم و بیست‌وپنج شغل مرتبط در سه سال نخست.

مزایای مالیاتی کلاسیک مناطق آزاد نرخ ۲۰ درصدی مالیات بر درآمد، معافیت یا تعویق عوارض گمرکی و مالیات بر ارزش افزوده اکنون به بازسازی و توسعه شبکه ریلی نیز تعلق می‌گیرد. هدف اعلام‌شده، کاهش هزینه‌های لجستیکی، تقویت حمل‌ونقل ترکیبی و احیای سیستمی است که دهه‌ها در سایه جاده‌محوری قرار گرفته بود.

تحلیل این اقدام نشان می‌دهد که کلمبیا در حال تطبیق ابزارهای قدیمی مناطق آزاد با واقعیت‌های جغرافیایی و عملیاتی راه‌آهن است. شبکه ریلی این کشور، که عمدتاً در کریدورهای آتلانتیک، مرکزی و اقیانوس آرام متمرکز است، برای جابه‌جایی مواد معدنی و بارهای حجیم ظرفیت بالقوه بالایی دارد، اما سرمایه‌گذاری خصوصی را به‌سختی جذب می‌کرد. با حذف مانع «حصار فیزیکی کامل» و اجازه حرکت آزادانه ناوگان، دولت ریسک عملیاتی سرمایه‌گذاران را کاهش داده است. بااین‌حال، موفقیت به اجرای دقیق تعهدات اشتغال و سرمایه‌گذاری، هماهنگی میان وزارتخانه‌های تجارت و حمل‌ونقل، و توانایی جذب پروژه‌های واقعی نه فقط ثبت‌نام روی کاغذ بستگی دارد.

در نهایت، این مقررات می‌تواند نقطه عطفی برای تبدیل راه‌آهن از دارایی فرسوده به ستون لجستیک پایدار کلمبیا باشد؛ مشروط بر آنکه مشوق‌های مالیاتی به نوسازی واقعی زیرساخت و کاهش واقعی هزینه‌های حمل‌ونقل منجر شوند. ■

چگونه مدیریت کبیری فضاهای فرهنگی جزیره را زنده کرد

فرهنگ زنده کیش

در جزیره‌ای که سال‌ها بیشتر با آفتاب، ساحل و خرید شناخته می‌شد، دو رویداد ساده اما معنادار در حال تغییر بافت اجتماعی‌اند. یکی در پلاژ بانوان برگزار می‌شود و دیگری در فرهنگسرای سعدی. هر دو نشان می‌دهند که مدیریت فعلی منطقه آزاد کیش، برخلاف تصور رایج از «توسعه فقط اقتصادی»، زیرساخت‌های فرهنگی را نه به‌عنوان زینت، بلکه به‌عنوان بخشی از زیست روزمره جزیره می‌بیند.

رویداد «نوای لور» در پلاژ بانوان برگزار می‌شود. ورود برای شرکت‌کنندگان رایگان است. محور آن تاب‌آوری از مسیر هنر، موسیقی، ورزش و شادی جمعی است. این دور همی بانوان، فضایی غیررسمی و امن برای زنان ایجاد کرده که در آن موسیقی، حرکت و گفت‌وگو جایگزین انزوای احتمالی زندگی جزیره‌ای می‌شود. اخیراً ویژه‌برنامه نوای لور با حضور گروه‌های منتخب موسیقی نواحی بانوان در همین پلاژ اجرا شد و بخشی از جشنواره موسیقی نواحی بانوان و حرکات آیینی اقوام بود که نزدیک به صد هنرمند را گرد هم آورد.

نشست ادبی شب شعر کیش نیز در فرهنگسرای سعدی برگزار می‌شود. برنامه شامل مولاناخوانی، حافظ خوانی، سعدی خوانی، خیام‌خوانی، شاهنامه‌خوانی، خوانش و شرح نمونه‌های نثر فاخر فارسی، خوانش شعر با مشارکت حضار و اجرای موسیقی سنتی است. این نشست در فضایی برگزار می‌شود که به‌تازگی به‌طور جدی احیا و تجهیز شده است.

فرهنگسرای سعدی، واقع در میدان غدیر، نمونه‌ای روشن از سرمایه‌گذاری هدفمند در زیرساخت‌های فرهنگی است. تماشاخانه استاد نصیریان در این فرهنگسرا پس از بهسازی و تجهیز به بهره‌برداری رسید. این سالن بلک‌باکس با ظرفیت ۱۲۹ صندلی، سیستم نور و صدای تخصصی، اتاق فرمان، دو اتاق گریم و فضای آکوستیک، برای اجراهای نمایشی طراحی شده است. آیین افتتاح با حضور محمد کبیری، مدیرعامل سازمان منطقه آزاد کیش، برگزار شد. کبیری در آن مراسم تأکید کرد که توسعه متوازن کیش بدون تقویت زیرساخت‌های آموزشی و فرهنگی ممکن نیست و این تماشاخانه یکی از نیازهای اساسی اهالی فرهنگ و هنر جزیره بود که پس از تجهیز در اختیار هنرمندان قرار گرفت. نخستین اجرای تئاتر نیز در این سالن برگزار شد.

پیش‌تر نیز کتابخانه و سالن مطالعه فرهنگسرا فعال شده و برنامه‌های منظمی مانند شب‌های هنر هفتم، اکران فیلم برای کودکان و نوجوانان، و شب شعر و موسیقی در آن جریان دارد. نمایشگاه‌هایی مانند «خلوت خاطر» آثار احسان یگانه نیز در گالری استاد فرشچیان همین فرهنگسرا برگزار شده و کبیری در افتتاح آن بر تبدیل کیش به «پایتخت زیست اهالی فرهنگ و هنر» تأکید کرده است.

نقش مدیریت کبیری در این تحول محوری است. از زمان تصدی مسئولیت، سازمان منطقه آزاد کیش رویکردی را پیش گرفته که زیرساخت فرهنگی را نه هزینه، بلکه سرمایه‌گذاری بلندمدت می‌داند. کبیری بارها گفته است توسعه متوازن بدون فرهنگ و آموزش ناقص است. این نگاه در عمل به احیای فضاهای موجود و جلوگیری از بلااستفاده ماندن آن‌ها منجر شده است. بسیاری از پروژه‌های فرهنگی در مناطق آزاد پس از افتتاح به دلیل نبود برنامه و بودجه جاری، خالی می‌مانند. در کیش اما فرهنگسرای سعدی با برنامه منظم، اجراهای تئاتر، نمایشگاه و نشست‌های ادبی پر شده است. تماشاخانه جدید نه به‌عنوان ویترین، بلکه به‌عنوان فضای فعال استفاده می‌شود.

این رویکرد با سرمایه‌گذاری‌های گسترده‌تر اقتصادی جزیره نیز هم‌راستا است. در ماه‌های اخیر ده‌ها طرح زیرساختی با سرمایه‌گذاری‌های چندده هزار میلیارد تومانی افتتاح یا آغاز شده‌اند؛ از افزایش ظرفیت آب و برق گرفته تا پروژه‌های گردشگری و مسکن. اما آنچه تمایز ایجاد می‌کند، پیوند این سرمایه‌گذاری‌های سخت با نرم‌افزار فرهنگی است. پلاژ بانوان که پیش‌تر عمدتاً فضای تفریحی بود، اکنون میزبان رویدادهای منظم هنری و ورزشی زنان شده است. فرهنگسرای سعدی که سال‌ها در انتظار تجهیز کامل بود، امروز به نقطه‌ای برای گردهمایی ادبی و نمایشی تبدیل شده است.

تحلیل این روند نشان می‌دهد که مدیریت فعلی درک کرده است جزیره کیش برای ماندگاری به‌عنوان مقصد گردشگری پایدار، نیازمند عمق فرهنگی است. گردشگرانی که فقط برای ساحل و بازار می‌آیند، زود خسته می‌شوند. اما فضایی که در آن زنان بتوانند دور هم جمع شوند و شب‌های شعر با مشارکت حضار برگزار شود، حس تعلق ایجاد می‌کند. این حس تعلق هم برای ساکنان محلی و هم برای گردشگران فرهنگی ارزش دارد.

در عین حال، چالش‌هایی نیز وجود دارد. تأمین بودجه جاری برای تداوم این برنامه‌ها، جذب نیروهای تخصصی فرهنگی و حفظ کیفیت رویدادها در برابر فشارهای اقتصادی، نیازمند مراقبت مداوم است. با این حال، شواهد فعلی نشان می‌دهد که فرهنگسرای سعدی و فضاهایی مانند پلاژ بانوان، برخلاف بسیاری از پروژه‌های مشابه در کشور، به انبار یا فضای خالی تبدیل نشده‌اند. آن‌ها زنده و در حال استفاده هستند.

در نهایت، این دو رویداد دور همی بانوان در پلاژ و شب شعر در فرهنگسرای سعدی بیش از آن که برنامه‌های تفریحی باشند، نشانه‌ای از تغییر رویکرد مدیریتی‌اند. محمد کبیری و تیم او با سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های فرهنگی و اصرار بر استفاده فعال از فضاهای افتتاح‌شده، در حال ساختن لایه‌ای از زندگی جمعی در کیش هستند که پیش‌تر کمتر دیده می‌شد. اگر این مسیر ادامه یابد، کیش می‌تواند از یک مقصد صرفاً تجاری و تفریحی، به مکانی تبدیل شود که فرهنگ و شادی جمعی نیز بخشی از هویت روزمره‌اش باشد. ■

لهستان صنعتی می‌درخشد

در میانه‌ی رقابت سخت اروپا بر سر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، دو منطقه‌ی ویژه‌ی اقتصادی لهستان در رتبه‌بندی معتبر fDi Global Free Zones of the Year ۲۰۲۶ که توسط گروه فایننشال تایمز منتشر شد، جایگاه نخست و دوم قاره‌ای را از آن خود کردند. منطقه‌ی ویژه‌ی اقتصادی کاتوویتسه (Katowice SEZ) به‌عنوان بهترین منطقه‌ی صنعتی اروپا معرفی شد و منطقه‌ی لودز (Łódź SEZ) عنوان Highly Commended را دریافت کرد. نتایج این رتبه‌بندی در ۱۵ اکتبر ۲۰۲۶ اعلام شد و لهستان را در صدر اروپا قرار داد.

کاتوویتسه که از سال ۱۹۹۶ فعالیت می‌کند، به‌خاطر نقشش در بازسازی اقتصاد جنوب لهستان، ایجاد اشتغال و تطبیق با شرایط ژئوپلیتیک از جمله ورود به صنایع استراتژیک و امنیتی و تبدیل‌شدن به هاب سرمایه‌گذاری برای بازسازی اوکراین مورد تقدیر قرار گرفت. لودز نیز که از ۱۹۹۷ فعال است، با بیش از ۸۲۰ پروژه‌ی سرمایه‌گذاری، حدود ۵۵۰ شرکت، سرمایه‌گذاری بیش از ۳۵ میلیارد زلوتی و ایجاد و حفظ بیش از ۱۱۰ هزار شغل، موقعیت جغرافیایی ممتاز خود در تقاطع مسیرهای اصلی را به رخ کشید.

اما این موفقیت در آستانه‌ی تحول ساختاری مهمی رخ می‌دهد. رژیم سنتی مناطق ویژه‌ی اقتصادی (SEZ) تا پایان سال ۲۰۲۶ پایان می‌یابد. در مقابل، دولت لهستان اصلاحات عمیقی در نظام Polish Investment Zone (PSI) انجام داده است. بر اساس قانون جدیدی که رئیس جمهور در ۱۸ نوامبر ۲۰۲۶ امضا کرد و از اول ژانویه ۲۰۲۷ اجرایی می‌شود، حداکثر دوره‌ی معافیت مالیاتی به ۲۰ سال افزایش یافته، فرآیندها ساده‌تر شده و زیرساخت دیجیتال (ePSI) برای رسیدگی به درخواست‌ها ایجاد می‌شود.

تحلیلگران این تحول را نشانه‌ای از تلاش لهستان برای حفظ جذابیت سرمایه‌گذاری در فضای رقابتی‌تر اروپای مرکزی و شرقی می‌دانند؛ فضایی که در آن کشورهای همسایه نیز مشوق‌های مشابهی ارائه می‌دهند. موفقیت کاتوویتسه و لودز نشان می‌دهد که مدل لهستانی هنوز کارآمد است، اما ادامه‌ی این برتری به توانایی دولت در اجرای روان اصلاحات و حفظ اعتماد سرمایه‌گذاران بستگی دارد. در جهانی که زنجیره‌های تأمین دوباره در حال شکل‌گیری است، لهستان با این رتبه‌ها و اصلاحات، پیام روشنی ارسال کرده: همچنان یکی از مقاصد جدی سرمایه‌گذاری صنعتی در اروپا باقی می‌ماند. ■

رسانه و مشارکت مدنی در منطقه آزاد انزلی

برنامه تلویزیونی «موج کاسپین» که بخش دوم آن از شبکه باران پخش شده، بیش از یک گزارش تصویری ساده از سواحل و زیرساخت های منطقه آزاد انزلی است. این برنامه در چارچوب تلاش های مداوم برای روایت ظرفیت های تجاری، گردشگری و ژئواستراتژیک منطقه، به مسئله‌ای عمیق تر اشاره دارد: چگونه رسانه‌ها می توانند آگاه سازی عمومی را تداوم بخشند، مشارکت مردم را در تصمیم گیری ها تقویت کنند و جامعه مدنی محلی را با الزامات سیاست مدرن و جهانی هم‌سو سازند.

منطقه آزاد انزلی، واقع در سواحل جنوبی دریای کاسپین، از موقعیت استراتژیک ویژه‌ای برخوردار است. بندر کاسپین به‌عنوان بزرگ‌ترین زیرساخت بندری ایران در این دریا، با اسکله‌های متعدد، موج‌شکن‌ها و ظرفیت ترانزیتی، نقش کلیدی در کریدور شمال-جنوب و تجارت با کشورهای حاشیه خزر ایفا می کند. فاز تجارت و گردشگری منطقه نیز با سواحل مدرن، مارینا، آکواریوم بزرگ، مراکز خرید و تفریحات دریایی، سالانه صدها هزار گردشگر را جذب می کند. سرمایه‌گذاری داخلی در سال های اخیر رشد قابل توجهی داشته و پروژه‌های گردشگری و لجستیکی خصوصی فعال شده‌اند. این ظرفیت ها اما تنها زمانی به مزیت پایدار تبدیل می‌شوند که افکار عمومی محلی و ملی از آن ها آگاه باشد و در فرآیندهای تصمیم گیری سهم داشته باشد.

تجربه نشست های هم اندیشی مدیرعامل سازمان منطقه آزاد انزلی با فعالان رسانه‌ای و اجتماعی بندر انزلی نشان می دهد که مسئولان منطقه رسانه را نه ابزار تبلیغاتی یک‌طرفه، بلکه بازوی مطالبه گری و توسعه می دانند. در این نشست ها، دغدغه‌های زیست محیطی تالاب انزلی، ظرفیت های ورزشی و هنری، بهره‌مندی شهرستان از منافع منطقه آزاد و ضرورت تشکیل اتاق فکر مشترک مطرح شده است. مدیرعامل سازمان تأکید کرده که رسانه‌ها باید با پرسشگری، نقد سازنده و انعکاس واقعیت ها، سازمان را در مسیر توسعه یاری دهند و بازوی اصلی آگاهی‌بخشی جامعه باشند. چنین رویکردی، اگر صرفاً در سطح شعار باقی نماند، می تواند زمینه مشارکت واقعی مردم را فراهم کند.

مطالعات علمی درباره آگاهی عمومی نسبت به تالاب بین‌المللی انزلی نشان می دهد که سطح دانش محلی درباره ارزش های اکولوژیک این تالاب هنوز ناکافی است، هرچند اکثریت اهمیت حفاظت از حیات وحش را درک می کنند. آلودگی فاضلاب خانگی و صنعتی به‌عنوان تهدید اصلی شناخته می‌شود و کانال های مؤثر آگاهی‌بخشی، آموزش مدرسه‌ای، اینترنت و شبکه‌های مجازی، رادیو و تلویزیون و گروه‌های محلی معرفی شده‌اند. برنامه «موج کاسپین» و مشابه آن، اگر به‌طور مستمر و با مشارکت جوامع محلی تولید شوند، می توانند این شکاف آگاهی را پر کنند و از سطح روایت زیبایی های گردشگری فراتر روند و به مسائل پیچیده توسعه پایدار بپردازند.

نقش رسانه در اتصال منطقه آزاد انزلی به شبکه‌های جهانی نیز حیاتی است. پژوهش ها نشان می دهند که رسانه‌های جهانی با نمایش ویژگی های مناطق آزاد، برندینگ مکانی ایجاد می کنند و سرمایه جذب می‌نمایند. منطقه آزاد انزلی برای رقابت در فضای اوراسیا و کریدورهای بین‌المللی نیاز به دیپلماسی رسانه‌ای فعال دارد. برنامه‌های تلویزیونی داخلی مانند «موج کاسپین» می توانند پایه این برندینگ را در سطح ملی بنا نهند و سپس به رسانه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی گسترش یابند. در عین حال، کارایی رسانه تنها در تولید محتوا نیست؛ بلکه در ایجاد فضای گفت‌وگوی دوطرفه و پاسخگویی است. وقتی فعالان رسانه‌ای محلی دغدغه‌های مردم را مطرح می کنند و مسئولان به آن ها پاسخ می دهند، اعتماد عمومی افزایش می یابد و جامعه مدنی از حالت انفعالی خارج می‌شود.

جامعه مدنی در انزلی و گیلان، با سابقه تاریخی انجمن های مشروطه خواه و فعالیت های محلی، ظرفیت هم‌سویی با سیاست مدرن را دارد. سیاست مدرن در مناطق آزاد جهان بر شفافیت، مشارکت ذی‌نفعان، پایداری زیست‌محیطی و اتصال به اقتصاد دانش‌بنیان تأکید دارد. منطقه آزاد انزلی با میزبانی رویدادهای بین‌المللی ورزشی، فرهنگی و تجاری و تلاش برای راه‌اندازی همکاری های دیجیتال میان کشورهای حاشیه کاسپین، نشانه‌هایی از این هم‌سویی را نشان می دهد. با این حال، بدون مشارکت واقعی مردم در تصمیم گیری های مربوط به کاربری اراضی، مدیریت تالاب، توزیع منافع گردشگری و اولویت‌بندی پروژه‌های سرمایه‌گذاری، این هم‌سویی سطحی باقی می‌ماند. رسانه‌ها می توانند با پوشش مستمر جلسات تصمیم‌گیری، انتشار داده های شفاف و ایجاد پلتفرم های گفت‌وگو، این مشارکت را تسهیل کنند.

تداوم آگاه‌سازی مردمی نیازمند استراتژی چندلایه است: ترکیب رسانه‌های سنتی (تلویزیون و رادیو) با پلتفرم های دیجیتال، آموزش رسانه‌ای برای فعالان محلی، و ایجاد مکانیسم‌های بازخورد رسمی. دوره‌های تخصصی رسانه‌نگاری و روابط عمومی که در منطقه برگزار شده، گام مثبتی در این جهت است. اگر این آموزش ها به تقویت استقلال حرفه‌ای خبرنگاران محلی منجر شود، رسانه از ابزار روایت رسمی به نهاد واسط میان قدرت و جامعه تبدیل خواهد شد.

در نهایت، «موج کاسپین» و برنامه‌های مشابه تنها زمانی موفق‌اند که نه صرفاً ظرفیت ها را نمایش دهند، بلکه پرسش‌های دشوار را نیز مطرح کنند: چگونه منافع منطقه آزاد به ساکنان محلی می‌رسد؟ تالاب انزلی چگونه نجات می‌یابد؟ مشارکت مردم در تصمیم گیری های کلیدی چگونه نهادینه می‌شود؟ پاسخ به این پرسش‌ها از طریق رسانه‌ای کارآمد، جامعه مدنی فعال و سیاست گذاری شفاف، انزلی را نه فقط به مقصد گردشگری و بندر تجاری، بلکه به الگویی از توسعه مشارکتی در مناطق آزاد ایران تبدیل می کند. در جهانی که سیاست مدرن بر شفافیت و مشارکت استوار است، منطقه آزاد انزلی فرصت دارد با تکیه بر رسانه و مردم، این الگو را محقق سازد. ■

مناطق آزاد در عصر داده

دبی، ۲۳ نوامبر ۲۰۲۶ - شیخ احمد بن سعید آل مکتوم، رئیس هیئت مدیره قدرت دبی مناطق اقتصادی یکپارچه (DIEZ)، قمه «محور آینده رشد» را افتتاح کرد؛ رویدادی که همزمان با سی‌امین سالگرد تأسیس منطقه آزاد فرودگاه دبی (DAFZ) برگزار شد و بیش از ۳۰۰ شرکت کننده، از جمله ۲۷ سخنران، مقامات دولتی، رهبران کسب‌وکار و سرمایه‌گذاران را گرد هم آورد.

این قمه که توسط DAFZ با همکاری فوربس خاورمیانه در ماندارین اورینتال جمیرا برگزار شد، نه تنها جشن سی سال موفقیت بود، بلکه نشانه‌ای از تلاش دبی برای حفظ جایگاه خود به عنوان قطب جهانی تجارت در عصری پرنوسان بود. شیخ احمد در سخنرانی خود تأکید کرد که DAFZ تجسم چشم‌انداز شیخ محمد بن راشد آل مکتوم برای تبدیل دبی به مرکز تجارت و سرمایه‌گذاری است. امروز این منطقه آزاد، پایگاه منطقه‌ای شرکت‌های پیشرو بین‌المللی و یکی از موتورهای اصلی رشد تجارت غیرنفتی دبی محسوب می‌شود.

آمارها این ادعا را تأیید می کنند: در سال ۲۰۲۵، حجم تجارت DAFZ از ۴۷۹ میلیارد درهم فراتر رفت و ۱۵/۴ درصد از تجارت غیرنفتی دبی را تشکیل داد. جامعه کسب‌وکار آن بیش از ۳۳۰۰ شرکت را در بر می گیرد که بیش از ۶۰۰ مورد آن شرکت‌های چندملیتی با مقر منطقه‌ای در این منطقه هستند.

چهار محور اصلی قمه لجستیک آینده‌نگر، پایداری به عنوان استراتژی تجارت صفر خالص، انقلاب تجارت دیجیتال (با تمرکز بر هوش مصنوعی، بلاک چین و پلتفرم ها) و سرمایه گذاری و نوآوری بازتاب دهنده چالش های واقعی زنجیره‌های تأمین جهانی است. سخنرانانی چون دکتر ثانی بن احمد الزیودی، وزیر تجارت خارجی، دکتر محمد الزرعونی، رئیس اجرایی DIEZ، و آمنه راشد لوتاه، مدیرکل DAFZ، همراه با مدیران شرکت هایی مانند GE Aerospace، مرسک، دی‌ناتا و آرامیکس، بر نیاز به تاب‌آوری، دیجیتال‌سازی و سیاست‌های هوشمند تأکید کردند.

تحلیلگران این رویداد را فراتر از یک جشن می‌دانند. دبی با حمایت از اجندای اقتصادی D۳۳، در حال بازتعریف نقش مناطق آزاد است: نه صرفاً به‌عنوان پناهگاه مالیاتی، بلکه به‌عنوان پلتفرم های هوشمند برای تجارت فرامرزی. در حالی که تنش های ژئوپلیتیک و تغییرات آب‌وهوایی زنجیره‌های سنتی را مختل کرده‌اند، دبی با سرمایه‌گذاری در زیرساخت و فناوری، خود را به‌عنوان پل مطمئن شرق و غرب معرفی می کند. این قمه یادآوری است که سی سال پیش، یک منطقه آزاد کوچک در کنار فرودگاه، امروز به یکی از ستون های اقتصاد غیرنفتی امارات تبدیل شده است و آینده آن، در گرو سازگاری مداوم با دنیای در حال تغییر تجارت جهانی خواهد بود. ■